

Anarki eller sunt förnuft?

Sedan restaureringskonstens födelse vid början av 1800-talet har tongivande doktriner följt på varandra, men i dag råder en enad uppfattning om att den enskilda situationen är unik och avgör förhållningssättet vid en restaurering. Så arbetar dagens ledande restaureringsarkitekter och så uttrycker sig Statens fastighetsverk i sin policydiskussion.

Är det ett sunt och rimligt tillvägagångssätt eller betyder det i verkligheten anarki – att man kan göra vad man vill? Vad betyder det för synen på vårt byggda kulturarv? Ser man en byggnad som ett autentiskt källmaterial, en teatralisk eller pedagogisk kuliss eller helt krasst som en del av ett ekonomiskt maskineri?

Då Konsthögskolans arkitekturskola studerade ett antal nyligen genomförda restaureringar fann man en pluralism och ambivalens i förhållningssätten.

Det finns i dag en glidande skala från kopia och anpassat till tydligt nytt. Innebörden av begreppet reversibilitet har tänjts ut och omfattar även större ingrepp som är svåra att återställa. Det förekommer heller inte alltid att man konsekvent utför antikvarisk dokumentation före och under en restaurering.

Samtiden synliggörs genom att nya tillägg och ny gestaltning får ta stor plats och genom att modematerialen ek, glas och stål i modern behandling präglar tilläggen. Det finns i dag en fördjupad kunskap om traditionella material och tekniker samtidigt med ett ökat intresse för helt nya och avancerade konstruktioner. Tekniska installationer blir alltmer dominerande och kravet på tillgänglighet påverkar restaureringarna i allt högre grad.

Man gör allt oftare rekonstruktioner, inte bara för att levandegöra kulturarvet utan också på andra bevekelsegrunder, som till exempel stadsmiljömässiga, politiska eller ekonomiska.

Kulturturism är en accelererande upplevelseindustri som är starkt knuten till våra minnesmärken och som ställer nya krav på byggnadernas funktion och uttryck.

FORM

Vi kan urskilja flera olika synsätt vid dagens restaureringar. Gemensamt är ett stort intresse för form.

En tendens pekar mot att tydligt särskilja ett arkitektoniskt tillägg med ett modernt formspråk, en annan pekar mot mer eller mindre historiserande former och rena rekonstruktioner.

Frågorna är många. Hur hade tillägget sett ut om det utformats då huset blev till? Vilken tidsperiod ska man ta fasta på i en gammal byggnad med många lager?

Tillägget kan göras med samma material, formspråk och teknik som originalet – 'stilrestaurering-rekonstruktion'. Eller i syfte att visa släktskap med originalets formspråk, i samma material eller helt nya.

Det kan utformas så diskret som möjligt för att 'inte synas' eller modernt, modernistiskt, minimalistiskt, 'i tidens anda...'

Man är överens om att tilläggen ska ha en hög kvalitet, och att de ska vara reversibla, och de flesta restaureringsarkitekter menar säkert att de underordnar sig den historiska byggnaden och verkar för att bevara byggnadens själ. Men blir resultatet verkligen så?

TEKNIK

Dagens restaureringar kännetecknas också av ett stort intresse för material och teknik. Det visar sig dels genom att man

ägnar ingående studium åt äldre material och arbetsmetoder, dels genom intresset för innovativa kombinationer av gammalt och nytt.

I dag ser man ett fördjupat intresse för materialkunskap som till exempel innebär sökande efter kalkputsens exakta sammansättning i den specifika byggnaden. Förbättrad kunskap om timring och valvslagning på gammalt sätt gör att dessa tekniker förekommer allt oftare i restaureringssammanhang.

Det finns i dag en fascination i att behärska tekniken, och det märks också i nyproduktionen – inte bara i ekologiskt byggande. Samtidigt finns en önskan att 'låta vår tid få göra avtryck'. Men det rör sig inte om användning av moderna material i stor skala, utan att kombinera gammalt och nytt och därmed skapa nya konstruktioner vars verkningssätt liknar de äldre.

Stora ansträngningar görs för att hitta tillbaka till byggnadens ursprungliga material och teknik. Äldre arbetsmetoder studeras och utprovas. Det räcker inte med timmer utan det ska vara bilat, och bilat på rätt sätt. Skälen till detta är såväl antikvariska, arkitektoniska som tekniska (lika material samverkar, bilade ytor suger vatten mindre och så vidare).

I så kallad processuell rekonstruktion drivs arbetsmetoden mycket långt. Man eftersträvar så exakt återskapande som möjligt, man tar fram äldre verktyg för att

få exakthet i applicering och ytstruktur. Hantverket betonas och blir ett medel för att undersöka, pröva och analysera. Gammalt och nytt smälter ihop så det kan vara svårt att se vad som är original.

Samtidigt finns en insikt om att vissa äldre material inte kan göras som förr. Linoljefärger kan inte innehålla blyvitt av miljöskäl, timmer av samma kvalitet som förr är en bristvara och mycket svårt att få tag på.

Materialkunskapen förbättrar underhålls- och vårdinsatserna men man kan fråga sig om detta synsätt leder till onödigt stora ingrepp. Man vill kanske rätta till 1960-talets felaktiga materialanvändning och man kan göra det med gott samvete eftersom det görs 'på rätt sätt'. Troligen finns här även ett samband med vår tids större acceptans för rekonstruktioner. Man klarar ju av att göra dem ' trovärdiga' på samma sätt som nygotikens behärskning av gotikens material, teknik och formspråk gjorde nygotikens stora omgestaltningar möjliga.

Ibland räcker den traditionella tekniken inte till. Ny teknik kan då komplettera en äldre konstruktion. I andra fall används moderna material men utifrån traditionellt konstruktivt tänkande. Motiveringen är ofta teknisk eller ekonomisk men kan utgå från en önskan att skapa något helt nytt. **KV**

Tillägg i form av vindfång har lösts på olika sätt. Till vänster vindfång på Stockholms stadsmuseum, arkitekt White arkitekter. Till höger vindfång vid entrén på Katarina kyrka, arkitekt Ove Hidemark.

Räcken: till vänster Erik Wikerståls broräcken i Borgholms slottsruin. Till höger Ove Hidemarks räcke till orgelläktaren i Katarina kyrka.

Katarina kyrka. Ny takstol av sågat timmer – man avstod från att bila. Det är ett återskapande i konstruktivt hänseende, ett återställande av funktionen med rätt styvhets- och styrkeförhållande mellan murverk och träkonstruktion. Genom att inte bila timret visar man att det inte är den gamla takstolen.